

А. А. ТКАЧ, канд. екон. наук, проф.

(Навчально-консультаційний пункт Гуманітарного університету "Запорізький інститут державного та муніципального управління")

БІРЖОВИЙ МЕХАНІЗМ ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ В ПЕРЕХІДНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 8, с. 86–87

Ринкова трансформація економіки передбачає формування інститутів, які забезпечують ринкові взаємовідносини, ринкове саморегулювання і регулювання, наявність вільних товаровиробників і посередників між ними, бірж, банківських, страхових, наукових, інформаційних установ тощо. Усе це становить ринкову інфраструктуру.

Ринкова інфраструктура стала об'єктом досліджень у вітчизняній економічній науці нещодавно. Насамперед про це свідчить наявність невеликої кількості публікацій та різноманітність підходів до визначення її змісту і функцій у ринковій економіці [1; 2; 4–6; 8]. Це зумовлює завдання подальшого вивчення змісту і напрямків розвитку інфраструктури ринку.

Сутність ринкової інфраструктури зумовлюється змістом ринкової економіки як такої. Якщо ринкова економіка визначається як саморегулююча система, то механізм інфраструктури повинен характеризуватись самоорганізованими ринковими інститутами. Сучасному трактуванню ринкової економіки як змішаної або регульованої системи повинна відповідати у певний спосіб організована інфраструктура, яка, з одного боку, базується на механізмі саморегуляції, а з іншого — перебуває під регулятивним впливом інституціональних трансакцій.

Більшість авторів визначають сутність інфраструктури ринку як сукупність інститутів, що забезпечують оборот різних товарів [3; 7].

На наш погляд, ринкова інфраструктура — це система взаємопов'язаних взаємодіючих субординованих інститутів, які функціонують як у межах окремих ринків (мікрорівень), виконуючи відповідні функції, так і в національній економіці загалом (макрорівень), а також морально-етичні

норми і правила поведінки суб'єктів підприємництва.

Ринкова інфраструктура як підсистема соціально-економічної системи (ринкової системи) виконує дві основні функції, що визначаються змістом сучасної змішаної економіки. У цій підсистемі співіснують, протидіють, взаємодіють і доповнюють одна одну дві парадигми ринку — саморегулювання як ендогенна і регулювання як екзогенна складові динаміки суспільного виробництва.

Перша функція ринкової інфраструктури полягає в саморегулюванні всіх елементів ринкової системи: ринку товарів, фінансового, фондового, валютного, інформаційного ринків, ринків праці, капіталів та ін.

Друга функція інфраструктурного регулювання здійснюється через діяльність суб'єктів соціально-економічної системи, роль яких особливо зростає в перехідній економіці. Зміна природи і функцій ринкової інфраструктури пов'язана з еволюцією змісту й ролі безпосередньо ринкового механізму.

У період, коли економіка розвивалась переважно на засадах вільної конкуренції і ціноутворення, тобто переважало ринкове саморегулювання, відповідного розвитку дістала і ринкова інфраструктура. При цьому переважала перша функція ринкової інфраструктури — саморегулювання. Перехід до змішаної економіки дедалі більшою мірою посилює роль регулятивних інститутів інфраструктури ринку. Виходячи з цього перша функція переважає в таких інститутах ринку, як біржа, ярмарки, виставки, аукціони, тендери, торгові палати, торгові дома тощо.

В Україні згідно з концепцією переходу держави до ринкової економіки створення інститутів

ринкової інфраструктури загалом відбулося. Але це не забезпечило відповідного розвитку ринкових відносин. Наприклад, створення значної кількості бірж повинно було спонукати підвищення рівня ділової активності, але цього не відбулося. Очевидно, створення бірж без адекватного зростання економіки призвело до їх занепаду, за винятком бірж, що регулюються державою.

Біржа — це особливий інститут ринкової інфраструктури, форма організації ринку зі своєрідним механізмом. Біржовий механізм інфраструктури ринку становить сукупність методів і видів угод, що здійснюються на біржах, є одним з найстаріших форм інфраструктури ринку. Протягом століть цей механізм змінювався і ускладнювався. У сучасних умовах на біржах укладаються будь-які угоди, але переважають ф'ючерсні. І хоча на перший погляд вони доволі віддалені від ринку реального товару (лише близько 2 % ф'ючерсних угод завершуються постачанням товару), вони істотно впливають на торгівлю реальними товарами на позабіржовому ринку.

Особливість сучасного біржового механізму інфраструктури ринку полягає в тому, що зміщуються акценти в цілях ф'ючерсної торгівлі. Якщо раніше основною метою біржової торгівлі було одержання спекулятивного прибутку посередниками і торговельниками, то в сучасних умовах більшість господарських суб'єктів намагаються використовувати біржовий ф'ючерсний механізм для хеджування.

Хеджування як форма застереження від цінних і кредитних ризиків на ринку реального товару шляхом здійснення зустрічних операцій на ф'ючерсному ринку є одним з найперспективніших напрямків розвитку підприємництва на біржах України. Створення засад для ф'ючерсної торгівлі в Україні впливає на трансформацію рин-

кових відносин між підприємцями, оскільки вносить суттєві корективи в характер розвитку посередництва на упорядченій основі.

Найважливіше те, що у ф'ючерсних угодах сторонами є не продавець і покупець, як на реальному чи форвардному біржовому ринку, а продавець (покупець) контракту і біржа, її клірингова палата. Для того щоб біржовий механізм у перехідній економіці ефективно виконував свою функцію, повинна бути розроблена при участі асоціації брокерів України, керівництва бірж, спеціалістів державної системи (стандарт) ф'ючерсної і опціонної біржової торгівлі.

Література

1. Внукова Н. Н. Управление развитием рыночной инфраструктуры. — Харьков: Форт, 1998. — 132 с.
2. Внукова Н. Н. Управление развитием услуг предприятий рыночной инфраструктуры (методологический та організаційний аспект): Автореф. дис. ... д-ра екон. наук. — Харків, 1999. — 36 с.
3. Задоя А. А., Петруня Ю. Е. Основы экономической теории. — М.: Рибари, 2000.
4. Кокорев Е. В. Институциональная реформа в сфере инфраструктуры в условиях естественной монополии // *Вопр. экономики.* — 1998. — № 4. — С. 115–133.
5. Одесс В. Рыночная инфраструктура // *Риск.* — 1997. — № 4. — С. 120–123.
6. Селезнев А. Инфраструктура рынка и конкурентоспособность продукции // *Экономист.* — 1996. — № 2. — С. 9–19.
7. Соболев В. М. Формирование рыночной инфраструктуры в переходной экономике индустриального типа: Общие черты и особенности в Украине. — Харьков: Бизнес-информ, 1999. — 304 с.
8. Чернюк Л., Антонова Л. Пропорции и приоритеты инфраструктуры в сфере производства продуктов питания // *Экономика Украины.* — 1997. — № 6. — С. 46–56.